

Èxit del Correllengua

La flama del català ha visitat diferents poblacions de la Franja, amb una bona acollida de xiquets i grans.

Presentació a Lledó

L'Associació Cultural del Matarranya edita un llibre sobre l'antic Bisbat de Tortosa.

Entrevista a Sisco Castañ

El nou director de Radio M-80 Fraga ens explica els continguts i objectius de l'emissora.

T E M P S
DE LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 5 • núm. 42 • La Franja, desembre de 2004

Jesús Moncada, premiat a l'Aragó

BARCELLO / ARXIU SERRA D'OR

Jesús Moncada, Premi de les Lletres Aragoneses 2004

EDITA:
 INSTITUCIÓ CULTURAL
 DE LA FRANJA
 Associació Cultural del Matarranya
 C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
 A/e: associacio@matarranya.com
 Consells Locals de la Franja
 Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:
 Mário Sasot

CAP DE REDACCIÓ:
 Josep Galan

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
 Hipòlit Solé

REDACCIÓ:
 Enric Algars, Antoni Bengochea,
 Lluís Rajadell i Pasqual Vidal
 (el Matarranya).
 Jaume Casas i Josep Labat
 (el Baix Cinca).
 Anna Enjuanes i Aleix Castellnou
 (la Llitera i la Ribagorça).
 Carme Messeguer (PPCC).

OPINIÓ:
 Susanna Barquín, Esteve Betrià,
 Tomàs Bosque, Josep A. Carrégal,
 Miquel Estaña, Joaquim Montelús,
 Josep Puche, Francesc Ricart,
 Francesc Serès, Carles Sancho,
 Ramon Sistac i Carles Terès.

CORREU ELECTRÒNIC:
 temps@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
 974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ:
 Isabel Calaf • icalaf@wanadoo.es

IMPRESSIÓ i PRODUCCIÓ:
 Gràfiques del Matarranya, SL
 grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
 ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:
Albelda
 Estanc Conchita
Calaceit
 Papereria Abàs
El Torricó
 Llibreria Pilarín
Fraga
 Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
 Llibreria Les Voltes
Lleida
 Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
 Papereria González
Reus
 Llibreria Gaudí
Saidí
 Llibreria Panadés
Saragossa
 Libreria Càlamo
 Pza. San Francisco, 4.
 Tel. 976 55 73 18
Tamarit
 Estanc Patrino
Tortosa
 Llibreria El Temple
Vall-de-roures
 Llibreria Serret

Nous vents a *La Voz del Bajo Cinca?*

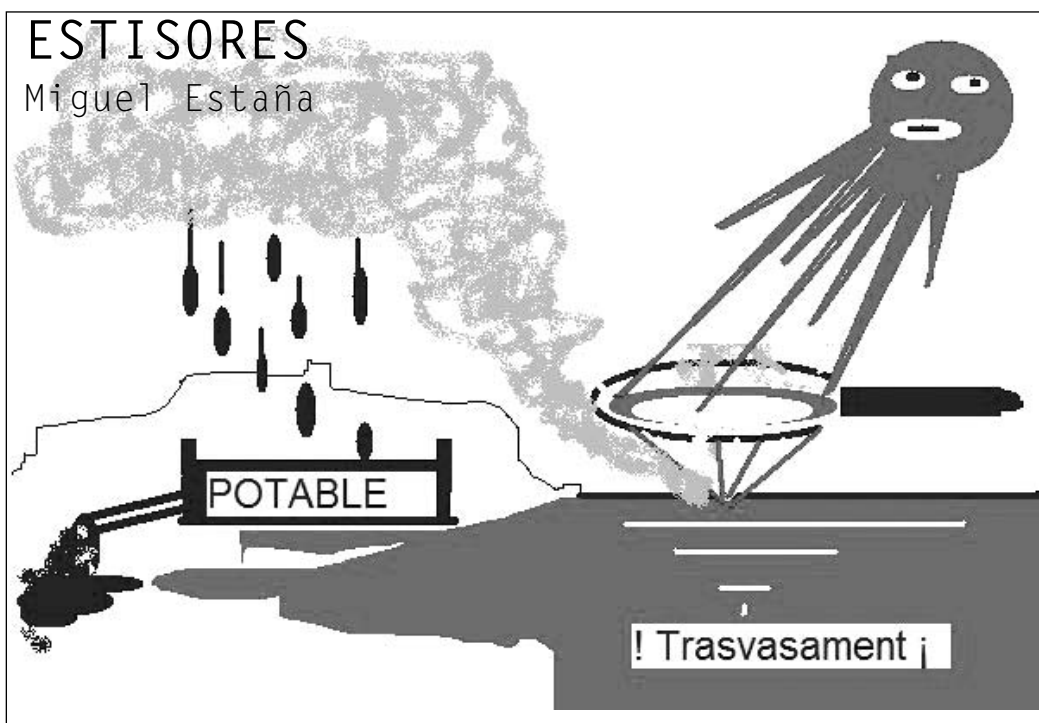
Al Baix Cinca, s'hi ha produït una novetat. El canvi de propietat i de direcció del setmanari comarcal que porta editant-se des de fa una bona pila d'anys. Aquest setmanari va renàixer, si fa o no fa, al voltant del naixement dels Amics de Fraga. Amb un programa absolutament combatiu en defensa de les *llengües locals* i amb un total enfrontament amb la llengua catalana i amb tot el que soni a català. Durant anys, des d'alguna secció, se'ns ha fet befa o se'ns ha atacat des de l'anonimat, sense descans. Només cal mirar els arxius. Durant anys, el setmanari ha tingut les pàgines ben obertes als canons amb què els Amics de Fraga o la FACAIO han disparat contra nosaltres. I pàgines senceres. La connivència ha estat més que palesa. No cal anar gaire lluny: fa poques setmanes s'esplaia-va el setmanari parlant de Catalunya com a una mala veïna, contra tota la lògica i contra els interessos de la gent d'estes terres. Les seues pàgines sempre han estat més que obertes a aquest tipus de manifestacions, bandera de la FACAIO.

Durant anys, tot i que en les temporades en què algú ha decidit escriure-hi en català normatiu se li ha acceptat, mai hi ha hagut ni una sola pàgina que ixqués de motu propio de la mà del seu director, en llengua catalana. Possiblement perquè el director del setmanari no era periodista sinó empresari que, en un moment donat, va decidir ocupar un buit informatiu amb què ningú

s'atrevia. Potser, per la manca d'una intel·lectualitat boiant a la capital de la comarca i a la comarca en la primera època del naixement del setmanari.

Ara, com puntualitzàvem a la primera línia, hi ha hagut una novetat. La propietat i la direcció del setmanari han passat a mans d'una periodista professional que, si accepta posar-lo al dia, haurà de tenir en compte el fet que les xifres de coneixement de la llengua, d'ús de la llengua, i d'escriptura a la comarca i a tota la Franja s'estan disparant.

Convindria, a començament del segle XXI, un replantejament de la situació: no es pot negar un fet objectiu com el que les noves enquestes estan descobrint. I no només això. El setmanari de major tirada de tota la Franja podria esdevenir el vaixell insígnia de la llengua catalana i del bilingüisme a poc que s'hi esforcés. També hi ajudaria un petit gir cap a tota la intel·lectualitat baix-cinquesa i una visió més centrada dels problemes, donant entrada a plantejaments des de tots els punts de vista. És a dir, caldria una revista que se centrés més. Estem segurs, des de *TdF*, que aquestes cartes les està estudiant la nova direcció de *La Voz del Bajo Cinca*. Si acceptés obrir-se a aquesta nova visió, no dubtem que la gent de la Institució Cultural de la Franja acceptaria amb gust tendir una mà i col·laborar amb els responsables, en la seguretat que el resultat seria ben profitós per a la cultura i l'harmonia de la comarca.

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Sisco Castañ, director de M80
radio/Cadena SER Fraga

12

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes:

Correllengua 2004 a la Franja: el
treball en positiu dóna resultats

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió

Perquè la primavera no deixi
de florir mai a Fraga

salutació del director

S'està filtrant entre els raconets de les pàgines d'opinió d'aquests darrers números una subtil i interessant polèmica sobre la qual caldria aprofundir en posteriors articles.

Es tracta de si seria més interessant buscar com alternativa final a les nostres cuites de defensa de la llengua en la reinserció definitiva de la Franja a l'Aragó o buscant el refugi i l'acolliment de Catalunya. El que podríem definir, per simplificar com la «preferència Espluga» i la «preferència Ricart». Jo no estic d'acord amb Ricart en que siga una feina còmoda ni una opció fàcil lluitar perquè Aragó, una terra com diu ell tan racial i espanyola, arribés a acceptar una realitat oficial i realment trilingüe, on es respectés la varietat de persones i opcions de vida, la diversitat cultural, i les minories lingüístiques. Pel que he viscut fins ara durant l'intent, em sembla una tasca tan dura i difícil com apassionant. En canvi, l'intent de concordar el territori amb la llengua, penso que pot estar mogut per un intent psicològicament conservador d'arrodonir, de que tot estigues com cal, com déu mane, etc., que tot quadre. Tots necessitem una mare ordenada i decent per poder anar pel món amb seguretat.

Si Catalunya ha estat capaç de respectar i dictar lleis de respecte i protecció a minories com l'Aranesa, per què Aragó no pot fer el mateix amb el seu raconet exòtic?

Mário Sasot

cartes dels lectors

Informació: L'ensenyament de la llengua catalana a Vall-de-roures

En resposta a la carta apareguda al núm. 40 de la revista *Temps de Franja*, podem informar que al CEIP Vicente Ferrer Ramos de Vall-de-roures es fa llengua catalana des del curs 2002/03 quan hi anava el 30% de l'alumnat. El curs 2003/04 va augmentar al 50% i actualment està en un 55%. És una assignatura optativa a Infantil i Primària i es fa una sessió de 50 minuts a la setmana. Els alumnes que no opten per esta assignatura no poden avançar matèria i fan una mena de repàs de llengua castellana. A l'IES Matarranya de Vall-de-roures ja fa anys que es fa llengua catalana, des de l'any 1990. Este curs a primer d'ESO es fa una sessió de català i a 3r i 4t dos sessions. No n'hi ha a 2n d'ESO ni a Batxiller. Si voleu més informació referent a l'IES podeu consultar directament allí.

Tere Fortuño i Margarita Celma
Professores del CEIP
Vicente Ferrer Ramos de Vall-de-roures

Provocar amb l'error

La provocació amb l'error que se està debatint darrerament ve de barrejar dues senyals d'identitat diferents: la terra, inamovible, i la llengua que es pot parlar la mateixa a diferents comunitats, territoris i païssos.

Un idioma es defineix per tenir una GRAMÀTICA i literatura pròpies i moltes diferències fonètiques. Moltes vegades no té el nom del territori on es parla.

Hi ha una franja a l'Aragó on es parla català, el mateix passa a València i d'altres llocs. Això

és una realitat, a més d'un sentiment, per això no es deixa de ser aragonès o valencià. Com a Argentina són Argentins i parlen castellà, a Brasil el Portuguès, etc.

Els mateixos que ara diuen que el valencià és un idioma s'han passat la vida parlant castellà. Aquestes ridiculeses no afavoreixen gens al PP ni a la premsa que recolza aquests embolics i d'altres més greus.

Josefina Motis
Barcelona

CHA i la comarca Casp-Baix Aragó

He llegit a la revista número 40, d'octubre d'enguany, una notícia signada per Marià Àlvarez en la que es diu que a la comarca del Baix Aragó-Casp estan representats tres partits PSOE, PAR i PP. Tal cosa no és exacta doncs la regidora de Casp, Prado Murillo, en representació de CHA (Chunta Aragonesista) és vicepresidenta d'aquesta comarca.

Així mateix, el que es diu sobre que no es pot utilitzar a l'actual comarca del Baix Aragó (no a la comarca d'Alcanyís) el català no és del tot cert. Es va aprovar a un Ple comarcal, ja fa ben be un any, que en aquests actes es podia dirigir-se als consellers comarcals i presentar iniciatives en llengua catalana o castellana.

A l'espera de la seua rectificació, atentament,

José Miguel Diaz-Calvo
Saragossa

L'ESMOLET

Qui estima la llengua?

Segons un article de l'Anna Grau a l'Avui, per Madrid es diu que el govern aplica al tema de la unitat del català una «solució salomònica». L'error, diu la periodista, és que donen a l'expressió el sentit de quedar bé amb tothom, quan en realitat el que Salomó va fer és dir a les pressumptes mares que partiria per la meitat el xiquet i en donaria una part a cadascuna. La resta de la història, ja la coneixeu: la mare veritable va preferir que el xiquet se'l quedara, sa i estalvi, l'altra dona.

El govern valencià i els inefables FACAOs volen trossejar la llengua comú, per tal que acabo de morir-se. Després potser en celebraran uns funerals farcits de pompa, circumstància i discursos «en la llengua del imperio».

És cansat veure les energies ingents que gasta el president Camps defensant la denominació «valencià» mentre, a la vegada, no fa res per evitar la caiguda lliure en l'ús d'aquesta llengua a la «Comunitat» que governa.

Mentrestant, a Madrid, tertulians i taxistes es freguen les mans, acusant els catalans d'un «imperialisme» que ells conreen amb èxit incontestable —allò, tornant a la Bíblia, de la palla a l'ull de l'altre.

I aquí a l'Aragó? De moment la desídia i el silenci dels cementiris. Una llei de llengües que dorm el son dels justos, uns mitjans de comunicació que ens ignoren... Suposo que esperen que llencem la tovallola. Però nosaltres aquí aguantem, amb la maquineta de fer llibres ben esmolada. Espero que, si més no, algú els llegeixi.

Carles Terès Bellès

Despullats per amor a l'oli

■ Lluís Rajadell

Descubre
la olivera

COOP. DEL MESQUÍ S.C.L.
www.sabor-artesano.com

Calendario 2005

Dotze hòmens de la Coadonyera han prestat els seus cossos despullats per a il·lustrar un calendari de 2005 destinat a la promoció de l'oli d'oliva.

La idea va partir d'un fotògraf del poble, Jesús Pallarés, i va ser ben rebuda pels desti-

nataris, que, per descomptat, no tenen res a veure amb un hipotètic «home 10». Es tracta d'hòmens madurets en tots els casos, amb entrades al pel i, a vegades, una mica panxuts. Però no se'ls pot negar l'entusiasme, la originalitat i la manca de prejudicis. Tot siga

per una bona causa, la divulgació de l'oli d'oliva del poble. L'edició, promoguda per la Cooperativa del Mesquí, s'ha exhaurit, com era d'esperar. I això que les parts més delicades no es veuen, ocultes per les rames de l'olivera, un cabàs o un motoserra.

Primer premi de literatura en català a Pena-roja

■ LI. R.

El passat dia 5 de desembre es van entregar els premis del primer concurs de relats en català «Desideri Lombarte» i «Maties Pallarés», convocat per l'Ajuntament de Pena-roja i que va guanyar, Susana Antolí, escriptora de Beseit que es consolida com una de les promeses de la literatura escrita en català des del Matarranya. Antolí va rebre el premi —consistent en un trofeu i un xec de 250 euros— de mans de l'alcalde, Francisco Esteve.

L'obra guanyadora és un relat que combina aspectes humo-

rístics amb altres costumistes i d'actualitat.

Premiat un artista polivalent

José Miguel Gràcia Zapater, poeta i artista originari de la Codonyera és l'escriptor guardonat enguany amb el premi Guillem Nicolau. Gràcia es va donar a conèixer amb el seu primer poemari *Davall d'una olivera* –2002– editada a la col·lecció «Quaderns de les Cadolles». Este mateix estiu, dins la Trobada Cultural del Matarranya, a la seua vila va presentar una sorprenent exposició titulada «Finestrons i finestretes», on l'artista combina poemes visuals, fotografies suggerents i fusta restaurada originària de finestres velles de cases del seu poble. Una trilogia d'elements ben diversos que impacta per la seua originalitat i bellesa.

Aquesta mostra es pot visitar al Palau Montcada de Fraga fins el 12 de desembre. Precisament d'esta exposició es va publicar un acurat catàleg editat per l'Associació Cultural del Matarranya que també va participar en la iniciativa en col·laboració amb l'Ajuntament de la Codonyera. Però l'obra poètica és extensa i ben diversa i l'activitat creativa de l'autor constant. Tres poemaris acabats *Fets i temps de la Codonyera*, *Lo Floro* i *Hòmens, pobles i viles* preparats per a ser editats.

El merescut premi Guillem Nicolau és un reconeixement a la vàlua creativa i al treball literari constant de l'escriptor del Mesquí i un estímul per a l'autor. Esperem que el poemari guardonat siga publicat ben prompte dins la col·lecció «Literaturas de Aragón. Serie en Lengua Catalana» editada pel Govern d'Aragó que, per cert, porta molt de temps aturada.

Carles Sancho

Francisco Javier Aguirre presenta *Noches del Matarraña*

■ Martín Bielsa Zapater

«El Matarraña es actualmente la comarca más viva de Aragón». Aquestes paraules que va dir l'autor del llibre, resumeixen el seu interès i passió per aquesta comarca de la Franja, que ell considera la seua segona terra.

Javier publicà fa uns anys *Los duentes del Matarraña*, col·lecció de relats de caire mític i fantàstic, basats en personatges reals, llegendaris o fantàstics molt rellevants a la comarca, i que ja ha esdevingut un clàssic.

Com ell mateix va dir *Noches del Matarraña* no és en absolut la continuació del llibre anterior, però sí, el seu complement. Aquest és una col·lecció de «nocturnes» experiències reals o basades en la realitat, més personals i íntimes que els relats de *Duentes del Matarraña*. (l'autor és ara protagonista o personatge important de tots els contes).

L'acte es va celebrar al Corte

Inglés de Saragossa amb l'assistència d'unes setanta persones, algunes d'elles matarranyenques. També hi assistiren alguns escriptors, poetes i periodistes rellevants de l'Aragó.

El llibre el va presentar el calaceità Antoni Bengochea, que va fer algunes referències musicals, passió que uneix al presentador amb l'autor. Va parlar de la «terra de frontera, terra de pas oberta a tots els costats», recodant (i canviant el segon vers) la famosa cançó del grup de rock pena-rogi Els Draps. Va destacar també el profund coneixement de la comarca per part de l'autor, agraint-li que no se li hagués d'explicar les característiques culturals de la zona, cosa que hem de fer molt a sovint als aragonesos.

Després de esmentar la traducció que fa l'Antoni Bengochea dels *Duentes del Matarraña* al català, Javier va parlar del seu intent al llibre de

Javier Aguirre

fusionar-se amb el paisatge matarranyenc (natural i arquitectònic), fent un cúmul de lloances a les bondats de la comarca i convidant als assistents a degustar tots els atractius (personals, artístics, naturals, gastronòmics, etc...) que s'hi poden trobar.

El llibre el presentà després a la pròpia comarca, a Queretes i Vall-de-roures amb la col·laboració de l'Ignasi Micolau.

Es presenta a Lledó el desè volum de la col·lecció «Lo Trill»

■ Ricard Solana

La tarda-nit del 7 de desembre va tenir lloc a Lledó la presentació del darrer volum publicat fins ara de la col·lecció Lo trill que edita l'Associació Cultural del Matarranya. Es tracta del llibre *Lledó, Arenys, Calaceit i Queretes: quatre pobles aragonesos al Bisbat de Tortosa*. El llibre, el segon treball que publica Joan Lluís Camps, fa un repàs de tota la documentació coneguda sobre aquest quatre municipis dels segles XII i XIII quan van ser repoblats després de l'expulsió de la població àrab que hi vivia.

En paraules de l'autor «la

raó profunda del llibre és documentar el seu somni: esborrar una frontera artificial, que no es va fer per les necessitats de la gent, sinó per interessos recaptadors dels senyors de cada moment històric».

L'acte va comptar amb la participació, a més de l'autor, de l'alcalde de Lledó, la presidenta de la comissió de cultura de la comarca del Matarranya i de l'historiador calaceità, Joaquim Montclús.

El públic assistent, prop de 150 persones, va gaudir d'una didàctica explicació a càrrec de Joan Lluís Camps, sobre un

periode històric llunyà i sovint molt desconegut.

RICARD SOLANA

Tres alternatives per a una autovia

■ Lluís Rajadell

La inclusió, via esmena conjunta del PSOE i la CHA, en els pressupostos de l'Estat per a 2005 d'una petita partida per a convertir la N-232 en autovia des de Saragossa fins a les Ventes de Valdealgorfa i el compromís del PSOE de continuar esta obra fins al mar obligaran a prendre a mig terme –no és previsible que l'autovia es comenci a construir en un any– una decisió sobre quin és el camí triat per desembocar a la Mediterrània. Hi ha tres possibles trajectes que, passant per la comarca del Matarranya, porten al mar i només un podrà ser el definitiu: per la N-232 fins a Vinaròs, per la N-420 o per l'autonòmica Vall-de-roures-Tortosa.

La Comarca del Matarranya encara no s'ha pronunciat oficialment, però el seu president, Romà Roda, comenta, a títol personal, que la solució «més ràpida i lògica» seria continuar per la N-232 fins a Vinaròs (Castelló), però hi ha altres opinions que s'inclinen per reconvertir la carretera autonòmica que va de les Ventes a Tortosa, passant per Vall-de-roures i Horta de Sant Joan, o per adaptar com autovia la N-420, que va per Calaceit i Gandesa. No corre molta pressa perquè, a jutjar per la partida que figura als pressupostos de l'Estat, l'any que ve només es poden fer els estudis informatius o, com a molt, projectes. D'obra no se'n veurà cap en uns anys.

L'interès per l'autovia és un símptoma més de que el problema de les comunicacions amb les veïnes províncies de Tarragona i Castelló és una prioritat de treball per a totes les institucions. El darrer en parlar ha estat l'Ajuntament de Queres, que el passat 5 de novembre va aprobar per unanimitat un acord que insta a la Generalitat

Carretera N-420

catalana a que millori de forma «urgent» la carretera T-330 des d'Horta de Sant Joan fins a Tortosa, una ciutat molt vinculada en tots els aspectes al Matarranya i el Baix Aragó. El ple municipal s'adhereix al manifest proposat pel Consell Comarcal de la Terra Alta on es fa constar que la citada carretera és un «eix vertebrador de les relacions socioeconòmiques entre Aragó i Catalunya». El

document assenyala que la situació actual de la T-330 és «lamentable» i afegeix que el desenvolupament turístic de la Terra Alta i el Matarranya fa cada dia més necessària la millora de la carretera, actualment molt estreta i tortuosa a pesar del intens tràfic que suporta.

La movilització per exigir la reforma de la carretera a Tortosa va ser engegada per una reunió a l'octubre de les cambres

de comerç de Terol i Tortosa celebrada a Horta de San Joan. La CHA va emetre també una comunicat demanant a la DGA que recordi a la Generalitat l'importància vital de la T-330 per a les comunicacions entre Aragó i Catalunya. Mentre el tram aragonès d'esta via està millorat des de fa anys i també el tram català fins a Horta de San Joan, des d'este poble fins a Tortosa està encara tot per fer.

Fa també unes setmanes, representants de les comarques del Baix Aragó-Casp i de la Terra Alta es van reunir a Maella per reclamar la millora de les comunicacions entre les dues comarques i, de rebot, entre les dues comunitats autònomes. A la reunió, es va demanar el desdoblament –la conversió en autovia– de la N-420 fins al denominat eix de l'Ebre a l'altura de Benifallet (Tarragona).

Per un altre cantó –pel dels ports de Morella–, l'inquietut dels ajuntaments per millorar les comunicacions entre el Matarranya i Els Ports (Castelló) és igual de evident. La Comarca del Matarranya ha decidit incorporar-se a la Taula del Sènia, que té com a prioritat la millora de les carreteres entre les dues províncies veïnes. Aquí la gran assignatura pendent de tots els governs i de tots els partits és acabar la reforma de la carretera N-232 entre Ràfels i el límit de la província de Castelló. L'obra porta una dècada paralitzada mentre els accidents es repeteixen degut a l'estretor de la calçada i a les perilloses corbes que presenta.

Romà Roda explica que l'objectiu immediat és acabar la millora de la N-232 però la Taula pot abordar altres qüestions, com l'ús turístic de les rutes ramaderes o la regulació del usos als ports de Morella per a evitar la seua degradació.

CHA DEMANA A LA DGA QUE INSTI LA GENERALITAT L'ACONDICIONAMENT DE LA CARRETERA T-330

El diputat Àngel Sánchez Monzón ha presentat una iniciativa parlamentària recollint la reivindicació plantejada des de la comarca del Matarranya, a l'Aragó, i del Baix Ebre i de la Terra Alta, a Catalunya, sobre la necessitat de millora de la carretera T-330. Aquesta via es troba en bon estat en el tram de set quilòmetres que discorren entre la boga amb Aragó i Horta de Sant Joan, però des d'allí fins a la N-230, que arriba fins a Tortosa, la carretera està en mol mal estat.

Les Cambres de Comerç de Terol i Tarragona, els consells comarcals del Matarranya, Baix Ebre i Terra Alta i 14 ajuntaments d'aquestes comarques d'Aragó i Catalunya han pres acords formals sol·licitant a la Generalitat el condicionament del tram pendent. En el mateix sentit, l'objectiu de la iniciativa del diputat Sánchez Monzón és que el departament d'Obres Públiques del Govern d'Aragó s'adreci al seu homòleg català instant-lo a procedir quan abans millor a l'arranjament d'aquesta via en el seu tram català.

Sánchez Monzón indica que «és una carretera que interessa igualment a Catalunya i Aragó, ja que els llaços econòmics i històrics entre el Matarranya i les comarques catalanes veïnes, així com amb Tortosa, estan molt arrelats. A més, «comptar amb un eix en perfectes condicions entre Tortosa i les localitats del Matarranya és fonamental per al seu desenvolupament econòmic i turístic».

Mequinensa estrena el pont restaurat

■ **Jaume Casas**

El president del Govern d'Aragó, Marcel·lí Iglesias, ha inaugurat recentment les obres d'ampliació del pont sobre el riu Segre a Mequinensa, que ha executat el departament d'Obres Públiques, amb el finançament del Pla Miner. L'obra, que ha suposat una inversió de 4.653.852 euros i ha estat executada per l'empresa Fernández Constructora SA, va finalitzar el passat mes d'octubre. Els treballs han consistit a ampliar aquest pont de 440 metres de llargària, fins a arribar una amplària de 12 metres.

Iglesias va destacar la importància d'aquesta nova infraestructura que «millora la fluïdesa i la seguretat en les comunicacions amb l'altre costat del riu, una zona amb importants indústries i explotacions mineres».

El president aragonès va

anunciar també que el Departament de Medi Ambient i l'Ajuntament de Mequinensa «ja han arribat a un acord per ampliar el Polígon Industrial de Riols, sense que afecti la zona de l'Aiguabarreig». A l'acte hi varen assistir el conseller d'Obres Públiques, Javier Velasco, el president de la comarca del Baix Cinca, Evaristo Cabistañ i l'alcaldessa de Mequinensa, Magda Godia, que es va referir a l'obra inaugurada com «una porta oberta a una zona d'expansió industrial i també a la veïna Catalunya, amb la que esperem seguir millorant les nostres connexions amb la futura carretera entre Mequinensa i Ribarroja».

Una volta inaugurat el pont, el president aragonès es va referir a d'altres qüestions d'actualitat, com la polèmica susci-

JAUME CASAS

tada entorn de la possibilitat que es declari un parc nacional als Monegres. En aquest sentit, Iglesias es va manifestar «per compatibilitzar la protecció mediambiental de zones d'interès natural als Monegres, amb el desenvolupament dels nous regadius i d'activitats agroromaderes i industrials en eixa extensa zona de la comunitat». El president aragonès també es va mostrar confiat que la

Comissió de l'Aigua abasti prompte un acord sobre el projecte de l'embassament de Santa Liestra. Iglesias espera que «en pocs mesos s'arribi a un acord satisfactori per a totes les parts, els veïns de la Vall de l'Èssera i també per als regants del canal d'Aragó i Catalunya. Una solució que ha de salvar les necessitats d'aigua del canal i, per suposat, el funcionament normal del riu».

Jornada inoblidable per a la penya barcelonista de Fraga i comarca

■ **Jaume Casas**

La Penya Barcelonista Jaume Pallarés de Fraga i Comarca ja compta amb la placa corresponent a l'estadi del FC Barcelona, el Camp Nou. La placa va ser descoberta fa unes setmanes, coincidint amb el partit Barcelona-Osasuna. L'expedició fragatina, amb més de setanta socis, va viure una jornada inoblidable a la ciutat comtal, amb el descobriment de la placa i les atencions que van rebre de la directiva barcelonista. Especialment emotiva va ser per a un dels seus socis, el jove Darío Estudillo, que va poder presenciar el partit Barcelona-Osasuna als voltants

Membres de la penya amb el brasiler Ronaldinho

de la llotja de l'estadi blau-grana i que, acabat el partit, es va veure complimentat per la directiva i tota la plantilla professional del Barça, amb Ronaldinho en primer lloc.

Els socis fragatins van ser rebuts pel responsable de l'Àrea Social de la directiva del FC Barcelona, Toni Rovira. A la delegació fragatina també hi viatjava l'alcalde de

Fraga, Vicent Juan. Ells dos, més el president de la penya, Quimito Sorolla, van ser els encarregats de descobrir la placa de la Penya Barcelonista Jaume Pallarés de Fraga i comarca, que se situa a la vora de la porta número 72 d'accés al Camp Nou. Acabat l'acte, els socis de la penya van ser allotjats a la grada, per presenciar el Barça-Osasuna, alhora que Darío Estudillo, acompanyat per Vicent Juan, Quimito Sorolla i el mateix Toni Rovira van ser traslladats a una grada situada a tocar de la llotja d'autoritats, on van poder contemplar el partit.

La Voz

Aquest mes de novembre s'ha produït el traspàs de poders de *La Voz del Bajo Cinca* de mans del seu anterior propietari, J.L. Salinas, a les mans de Lina Camí Cerezueta, periodista professional de l'anterior plantilla. No sabem en quines condicions, però pensem que l'esmentada periodista –l'anterior director i propietari no ho era– pot posar el periòdic al segle XXI. En mans de J.L.S., *La Voz* ha estat el gran avalador de les tesis de la FCAO. Va nàixer al mateix temps que els Amics de Fraga i, suposem que com a caixa de ressonància, ja que des d'ell s'han fet els més terribles atacs a les postures de la Institució Cultural de la Franja. Tot això per ideari propi i per parentiu amb el president de la FCAO, del qual és cunyat.

Si l'actual directora s'obre a la gent de cultura, a la gent d'esquerra i a la gent que defensa que les parles locals de la Franja d'Aragó formen part de la llengua catalana, pot haver-hi *feeling* entre nosaltres. Quan la UE ha reconegut la unitat de la llengua, quan el Govern té la intenció de cooficialitzar el català a tota Espanya, i quan Aragó està a punt de complir amb la paraula de cooficialitzar el català a la nostra Comunitat, toca ja obrir les pàgines de *La Voz* a la nostra llengua. Seria una magnífica forma de dignificar-la. I d'acabar amb aquesta controvèrsia enutjosa que arrosseguem des de fa, malauradament, massa temps i que *La Voz* a contribuït a fomentar fins a l'exasperació. Depèn de la nova directora.

Josep Galan

«Finestrons i finestretes» viatja a Fraga

■ B. Torrent

Exposició *Finestrons i finestretes* a Fraga. Reciten J.M. Gràcia i A. Bengochea

Des del 27 de novembre i fins el 12 de desembre, es pot visitar, al Palau Montcada de Fraga, l'exposició *Finestrons i finestretes*, d'en Josep Miquel Gràcia, organitzada conjuntament per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i la Delegació de Cultura de Fraga. Es tracta de tretze finestres recuperades de les runes de masos, pallisses i corrals del Mesquí, a la comarca del Matarranya, i que Gràcia ha restaurat com un artesà perquè serveixen de marc d'una roda de poemes dels que n'és autor.

En un cantó, presidint l'exposició, una cadira antiga de la Codonyera ens dona la benvinguda. Es tracta del motiu que va provocar l'inici d'aquesta composició gràfica, plàstica i

poètica. Explica Gràcia que la cerca de la cadira vella el va portar a trobar imatges que havia pres feia anys, que les imatges el van inspirar a escriure alguns i versos, i que la casualitat va fer que arribessin a casa seua algunes finestres velles.

El resultat va ser un conjunt de fustes i versos que componen un recorregut on contrasta la tradició i l'avantguarda, amb dotze fotografies que s'afegeixen al component visual d'alguns dels poemes. Sis de les fotografies les va fer Gràcia fa trenta anys, i les altres sis corresponen al moment en què un tornado va capgirar una mica les terres del Matarranya l'estiu passat. La tretzena finestra no porta fotografia, però sí

un motiu musical. Passat, present i futur, terra, llar, vent i harmonia s'apleguen en una mostra d'artesanía i art.

A la primera part de l'exposició, Fotografies velles, corresponen els versos *Un raig cercant l'estètica, Irreverència, En dins l'obscuritat, Flocs rojos, Monosigma* i *Les gallines*. Les Fotografies joves il·lustren els poemes *Monstre, Amb tots els ets i uts, Armariet, No hi ha raons, Pals i mots* i *Fi i principi del tornado*. Finalment, trobem el poema *Els silencis*.

La participació del visitant en l'exposició es fa, en aquest cas, imprescindible. La finestra tancada convida la curiositat, i la mà que obre cada tanca deixa veure imatge i vers en una fusta que vol que la toquen i l'oloren. Perquè tots els sentits se senten convocats.

La inauguració d'aquesta sorprenent exposició, que va tenir lloc el dissabte 27 de novembre, va comptar amb la presència del regidor de Cultura de Fraga, Miguel Luis Lapeña, a més de representants d'associacions fragatines i algun destacat artista de la nostra comarca, com el cantautor Anton Abad.

Antoni Bengochea, rapsode matarranyenc, i el mateix Gràcia van recitar els tretze poemes amagats en les finestres. Versos que Gràcia va escriure, diu, a partir de les fotografies que va trobar un dia, gairebé trenta anys després d'haver-les fet, i de les que va fer fa un any quan va sortir a buscar els efectes del tornado.

L'exposició es tanca sense fotografia, amb un disc de vinil i versos de lloa al silenci que Bengochea va escenificar assegut a la cadira vella.

El codoyerenc Josep Miquel Gràcia, protagonista del «Sopar amb autor»

■ B. Torrent

El 27 de novembre passat, es va organitzar el «Sopar amb autor» corresponent a la tardavor, i vam tenir l'oportunitat de conèixer de més a prop en Josep Miquel Gràcia. Després de brindar per l'atorgament del premi Guillem Nicolau d'enguany, ens vam endinsar en el peculiar món poètic d'aquest autor de la Codonyera, economista, que no perd pistonada i inclou dèries professionals entre els versos que escriu. O potser caldria dir pinta, perquè la seua poètica és, de vegades, visual.

Vam passar pel bandoler Floro, personatge llegendari de les terres del Matarranya –o del Mesquí, que Gràcia també ens va explicar les diferències que existeixen entre els territoris

d'aquella comarca–, de qui glosa aventures i desventures en un llarg poema narratiu, vam fer parada i fonda en els poemes intimistes que descriuen el paisatge d'olivera, el sentiment amorós i les feines del camp, i ens vam deturar a les jotes. I és que Gràcia també compon cobles, és més, el passat mes de juny va guanyar el premi a la

millor col·lecció de cobles dins el setè Concurs de Cobles Aragoneses en Llengua Catalana que organitza l'Ajuntament de Saragossa.

Afeccionat a la fotografia, amant de la música, poeta, coblista, rapsode i restaurador de les finestres que emmarquen alguns dels seus versos, va començar a escriu-

re farà uns cinc anys, quan ja feia uns quants que havia fet els 50. Des de llavors, ha publicat el poemari *Davall d'una olivera* als Quaderns de les Cadolles, la seua obra poètica *Pasqual Andreu, lo Floro* ha estat finalista del Premi Guillem Nicolau de 2003, i té escrit també un llarg poemari, *Fets i temps de la Codonyera* i altres obres com *Reflexions i abstraccions*, *Si les pedres parlaren*, *Vers a vers a Barcelona*, pel que ha rebut el Guillem Nicolau 2004.

El Sopar amb Autor que ens van servir Gràcia i el restaurant Billauba de Fraga ens van permetre acostar-nos a la persona i l'obra d'un poeta que va nàixer a la Franja i en manté vius els vincles.

ESTAMPES RIBERENQUES

Los negrets de ponent

■ Marià López Lacasa

Ja fa prou anys, quan jo era un xiquet de bones intencions i volia ser una mena de missioner per ajudar els negrets de l'Àfrica, era costum recollir paper de plata i altres bestieses per, comentaven els experts de l'època, ajudar a salvar ànimes i cossos d'aquells pobres éssers deixats de la mà de Déu i també, per què no dir-ho, del «desarrollismo» que ens envaïa.

Les modes sempre tornen i, ho volguem o no, es van repetint cíclicament moltes coses i moltes actituds. Això sí, es van maquillant d'acord amb el tarannà dels temps per no semblar fora de lloc i antiquat, no fos cas que una carrincloneria, per molt que ho dissimulem, es percebís com el que és: fora de lloc i de vegades patètica.

Pero gràcies a Déu (¿?) no tot està perdut en aquesta vida, sempre hi ha ànimes generoses i solidàries disposades a buscar (i trobar) causes dignes dels millors temps, i encara que potser ara ja no cal ni alimentar boques ni repartir fe entre les capes més desfavorides del nostre entorn, volen justificar-se amb allò que anomenen cultura, amb majúscules, com una mena d'ONG redemptora, que es podria dir d'alguna manera com Llibres Sense Fronteres, pels pobres xiquets de Ponent que no tenen biblioteques on assistir i poder llegir un mal llibre en català.

Estem salvats, una onada de saviesa ens arriba i els erms i aspres terrenys del secà cultural que sembla ser la Franja, com una primavera de lletres omplirà el cor dels xiquets i gent adulta amb inquietuds diferents que jugar a la botifarra.

El cartell podria molt bé representar la necessitat dels nostres pobres vailets, veig un nen amb espartenyas, repentinat amb litres de colònia barata, pantalons curts, humil però net i polit amb una boina entre les mans, esperant neguitós i impacient el llibre que li es ofert per un altre nen, amb un somriure que només els nens saben fer, innocents de la manipulació a la que són sotmesos.

La tonada no pot ser cap altra que la del Cola Cao adaptada a la campanya: «Jo sóc aquell xiquet –que viu a Ponent– i no pot llegir cap llibre en català–però gràcies a les campanyes ara ens arribaran un munt de llibres per poder-los disfrutar...» i així la lletra al gust.

Aquesta mena de vividors (perdó, d'*activistes culturals*) que floreixen a les nostres terres crec que farien una bona tasca a llocs tan «nostrats» pels activistes, com alguns barris de Cornellà, Badalona o Santa Coloma de Gramenet, sense anar més lluny, i que s'oblidin d'aquest imperialisme de «baratillo» totalment imprementable. Haurien de saber que els de fora no ens han de dir d'on som els de Ponent, sabem que parlem català i sabem on hem nascut, tenim biblioteques farcides de llibres en català i per sort no ens cal la caritat interessada d'alguns *activistes culturals* de secà..

El paper de plata s'ha convertit en paper imprès, els missioners ara són il·luminats redemptors de causes inventades per ells mateixos i per excusa, a falta de fe, hi posen la cultura.

Sisco Castañ, director de M80 Radio/Cadena SER Fraga

«En moltes ocasions les emissores privades hem de

Francisco Javier Castañ Villas, Sisco per a tothom, va nàixer a Fraga l'any 73. Solter i sense compromís, amb aparença d'intel·lectual. Caràcter agradable. Va començar com a simple col·laborador de l'emissora i ara, des de fa uns cinc anys dirigeix la Cadena M80. Està estudiant Informàtica de Gestió a la UOC.

Pregunta. Molta gent escolta avui dia M80, però no tants saben dels seus començaments o de la seva història, ens ho podria explicar una mica?

Resposta. La Cadena SER al Baix Cinca va començar a emetre el 20 de març de 1991 des dels seus estudis a Fraga. Llavors, el producte que es podia escoltar era 'Radio Minuto' amb Alfons Arús i el seu programa 'Arús con leche' com a estrella de la programació. Va ser tot molt emocionant, del no res vam haver de fer una emissora de ràdio, les instal·lacions, l'equip humà i

tècnic, i sobretot, donar a conèixer el que érem i el que fèiem. Per sort, vam comptar amb la col·laboració dels companys d'altres emissores de la Cadena SER: Ràdio Lleida, Ràdio Saragossa, Ràdio Madrid...

P. En tants anys d'experiència, teniu alguna anècdota per explicar als nostres lectors?

R. N'hi ha moltes, algunes de divertides, d'altres no tant i algunes que no es poden contar... Una de les més divertides i que més m'agrada explicar és la discussió que vam tenir amb el manager d'un artista a una de les moltes festes que vam organitzar quan emetiem 'Cadena DIAL', un dels productes musicals de la SER. L'artista es va trobar tan bé en la seva actuació, segurament pel whisky, que no volia baixar de l'escenari perquè fes la seva aparició el fragatí Junco; llavors vam haver de negociar per fer-lo baixar... li vam prometre una altra botella de whisky. Aquest perso-

natge apareix, avui en dia, molt sovint als programes del cor de les diferents televisions.

P. I en quant a la història del seu director que ens pot contar?

R. Vaig començar a fer ràdio als 13 anys gràcies a una iniciativa de l'Andrés Sánchez, el meu professor de 7é d'EGB del col·legi San José de Calasanz que ens va proposar als alumnes fer un programa setmanal que es deia 'Panís i Pipes' a Ràdio Penya, un taller de ràdio que començava a fer els seus primers passos. Llavors com s'acostuma a dir 'el cuquet em va burxar'... i cinc anys després es va presentar l'oportunitat de dedicar-me professionalment al mitjà. Ara, 18 anys després d'aquell primer contacte segueixo enganxat al món de la comunicació, desenvolupant les tasques de gestió i direcció de M80 Fraga, la delegació de la Cadena SER al Baix Cinca.

P. Quanta gent hi treballa directa o indirectament a M80/CADENA SER?

R. Ara hi estem 5 persones. L'Òscar Aribau s'encarrega dels informatius, Gilò Andreu de l'esport, Dolors València dels temes referents a musicals, Ana Andreu s'encarrega del departament comercial i jo mateix.

P. Com es financia una delegació local i comarcal, és a dir, amb quins suports econòmics compta?, Ajuntament, publicitat, la mateixa cadena nacional...?

R. Som una emissora comercial i, per tant, la nostra única font d'ingressos és la publicitat i, en el nostre cas, només la que nosaltres generem local i comarcalment. Això és molt important ja que no depenem de cap institució pública per finançar-nos i, en conseqüència, la nostra independència

com a mitjà de comunicació és total. No hem de donar explicacions a ningú... bé únicament a la nostra central administrativa, Ràdio Saragossa. Són els que ens recorden constantment si complim o no les expectatives, tant de programació com econòmiques.

P. Fins on tenen certa que arriben les ones de M80?

R. Els tècnics ens asseguren que tenim una cobertura d'uns 50 km., però es molt difícil comprovar-ho i més ara que estan apareixent moltes emissores de ràdio sense llicència que emeten il·legalment i no respecten les freqüències de les emissores que ho fem legalment. En aquest sentit, les institucions competents en matèria de telecomunicacions han d'aplicar la llei vigent per evitar l'intrusisme en el sector, tant per part d'aquestes emissores 'pirates' com de les de caràcter cultural o públic. Per part de l'Associació Espanyola de Ràdios Comercials, l'AERC, es treballa per intentar evitar-ho, però la solució és política i sempre hi ha interessos creats. Algun exemple d'aquestes són les municipals que per minimitzar les pèrdues es limiten a emetre música majoritàriament i no compleixen les pautes que es van fixar per autoritzar-les. En moltes ocasions les emissores privades hem de fer la tasca que haurien de desenvolupar les públiques.

P. Quina audiència mitjana teniu, aproximadament?

R. L'Estudi General de Mitjans (EGM) ens dona una mitjana anual de entre 5.000 i 6.000 oients diaris. Si les xifres les apliquem a la població del Baix Cinca ens dona que més d'un 60 % de les persones que escolten la ràdio escolten M80 Fraga diàriament.

P. Explica'ns una mica com

fer la tasca que haurien de desenvolupar les públiques»

és la programació de M80/Cadena ser?

R. La programació és bàsicament musical, amb una selecció molt acurada i mimada que repassa els èxits dels darrers 40 anys i que inclou les novetats més importants... Pel matí comencem d'hora, a les 7, amb un 'morning show' que repassa en clau d'humor l'actualitat informativa, entrevistes... Es diu 'No Somos Nadie' presentat pel Pablo Motos... és molt divertit, i estem rebent moltes bones crítiques per part dels oients que l'escolten. Ja per la nit emetem un programa amb molta participació dels oients que es diu 'La Gramola', presentat pel Joaquín Guzmán. Els serveis informatius de la Cadena SER aporten l'informació nacional e internacional. A nivell de producció pròpia, aquesta temporada, ens hem centrat en la informació local i comarcal, cada mitja hora de les 7 del matí i fins les 9 de la nit s'emeten uns espais informatius que ens permeten mantenir a tots els oients informats de tot el que passa al Baix Cinca... quan està passant, seguint una de les màximes del món de la ràdio. Cada dia a la 1 de migdia s'amplien totes les notícies que hem tractat amb les veus dels protagonistes. L'esforç és molt gran, però val la pena... ara comencem a percebre els resultats i creu-me que ha superat les nostres expectatives.

P. Tots els programes els escolten el mateix tipus de gent, és a dir, teniu programes destinats a uns oients determinats o són tots per a 'tots els públics'?

R. La idea precisament és aquesta, arribar a tots els públics. Per això pretenem que la nostra programació no tingui estridències i que tingui molt contingut. Ens fixem molt en el

missatge, sobre tot que sigui senzill, clar i directe. D'aquesta manera ens pot escoltar gent de qualsevol edat i condició social.

P. Eixiu fora de Fraga a buscar notícies?

R. Sí. El Baix Cinca no és solament Fraga, hi ha 10 poblacions més que també generen informació... Hi ha notícies que es produeixen a qualsevol part de l'estat i que afecten la Comarca directa o indirectament i que, evidentment, tenim l'obligació de donar. El que passa al món ens interessa... sempre que ens afecti.

P. Què li agrada més a la

«Fem informació per a tota la comarca i amb temes del món que els afecte».

gent, els informatius o les cròniques relacionades amb coses de Fraga i la comarca?

R. No sabria què dir. La concepció que tenim del nostre producte és un tot, és el conjunt de totes les coses: informació, música, programes especials, programes especialitzats... i això és el que ha d'agradar, és a dir, M80 Fraga.

P. Començar un programa nou és molt arriscat, de quines eines us feu servir per assegurar-vos de que li agradarà a la gent i no fracassarà?

R. Això és una loteria. Per exemple, recentment hem fet una programació especial amb motiu del 'Dia de la Faldeta' i que no esperàvem que tingués l'acceptació que ha tingut. De totes formes, és un risc que està sempre calculat. A més, la ràdio no és com la televisió, tens més temps per anar adap-

tant el nou programa als gustos dels oients abans no es decideixi retirar-lo de la graella de la programació. En quant a les eines, crec que el més important es intuir les necessitats i gustos dels oients, i saber adaptar-les. Per què un programa funcioni, si la idea és bona, és necessita temps.

P. Fraga és un poble de la Franja de Ponent, per la qual cosa, molta gent parla o entén el català, hi podem escoltar alguna secció o programa en aquesta llengua a dia d'avui? I en un futur no molt llunyà?

R. De forma habitual no s'emeten programes en català, però hi ha excepcions com el programa especial que vam fer el 23 d'abril, el 'Dia de la Faldeta' en directe des de la Plaça d'Espanya de Fraga i que va durar tres hores i mitja. A nivell d'informatius i publicitat donem l'opció de fer les declaracions als protagonistes de les notícies o les falques publicitàries en català o castellà. Preferim, de totes formes, les entrevistes fer-les en castellà per una raó pràctica, a l'Aragó la majoria de la gent no entén el català i nosaltres enviem cròniques a la central, a Ràdio Saragossa, que s'emeten per tota la comunitat. Per tant, és preferible que les declaracions es facin en castellà per no haver de traduir-les i que tothom les entengui.

P. En quant a les relacions de Catalunya i l'Aragó, tracteu d'intercanviar cultures o us manteniu al marge d'aquest tema?

R. No ens podem mantenir al marge... la ràdio fa de vehicle entre oients catalans i aragonesos perquè estem ubicats en una zona fronterera en què hi competeixen moltes inquietuds. Per tant estem constantment intercanviant moltes més coses

a part de la cultura. Crec, de totes maneres, que les persones que vivim a prop de fronteres administratives no som conscients que hi són i aquest intercanvi del que parlem és al subconscient dels d'una banda i dels de l'altra.

P. Teniu relacions amb altres ràdios de la Franja, tant delegacions d'altres cadenes nacionals, com cadenes locals?

R. No tan sols de la Franja, sinó de tot el país... pràcticament a cada comarca hi ha una emissora de la Cadena SER i per tant les relacions han de ser molt fluïdes entre tots nosaltres. Posaré dos exemples, cada dia compartim informacions amb l'emissora de Binèfar a la Llitera... i recentment amb el tema del transvasament de l'Ebre el contacte amb les emissores del grup a Catalunya... Móra d'Ebre, Tortosa, Tarragona o Barcelona ha sigut constant.

P. Té algun nou projecte que es pugui explicar a hores d'ara?

R. Sí, a molt curt termini ampliarem la cobertura de les nostres emissions i millorarem les instal·lacions del centre emissor per preparar-nos per a la digitalització. També l'empresa té previst l'expansió al món de la televisió local amb un altre dels productes del grup, 'Localia'. En un futur encara llunyà tindrà la seva seu a Fraga per a tota la Comarca.

P. Es pot explicar el condiment secret de M80/Cadena ser per agradar tant?

R. Com ja t'he dit abans es tracta d'una combinació perfecta entre moltes coses, informació, música i programes en la seva justa mesura. Però això no funcionaria sense el treball de l'equip humà de l'emissora. Potser aquest és el secret.

Diana Pascual Soldevilla

Un premi amb poc ressó

La convocatòria del Premi Guillem Nicolau 2004 va aparèixer publicada al BOA amb data 1 d'octubre i donava com l'últim dia de lliurament el 23 del mateix mes. Donat el poc temps, dies després, s'ampliava fins al 5 de novembre. Aquesta pròrroga tampoc solucionava res, ja que el temps per lliurar exemplars seguia sent molt curt. Entretant escrivia l'article, em comunicaven que el guanyador ha estat l'escriptor de la Codonyera Josep Miquel Gràcia. Moltes felicitats!

Des d'un principi el Govern d'Aragó ha tingut molt poc interès amb aquest premi. Sempre m'ha semblat que ho fa per obligació. El premi es va instituir l'any 1986 amb motiu de la celebració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana amb una dotació de 500.000 pessetes. Després de divuit anys, segueix dotant-lo amb la mateixa quantitat i sense donar-li gaire ressó.

Per cert, el nom de Guillem Nicolau va ser una proposta de Desideri Lombarte. Recordo una tarda plujosa de gener. Tots dos, des d'un principi, vam tenir la idea d'organitzar un sopar amb la concessió d'uns premis literaris. Després de citar diversos prohoms, en Desideri va proposar el nom de Guillem Nicolau, rector de Maella, que va escriure en català a mitjans del segle XIV. Com era un personatge molt llunyà en el temps no hi tenia que haver-hi problemes. Li vaig contestar que estava conforme i així va nàixer aquest premi, mantingut fins el dia d'avui. Actualment s'ha proposat canviar el nom pel de Desideri Lombarte. En cas que fos acceptat, com a mínim, que s'augmenti la dotació i que se li doni més ressó.

Joaquim Montclús

Va de porcs

■ Josep Mauri i Gràcia

Acabo de llegir l'editorial sobre el sector porcí, de TdF núm. 39 i, vist el galdós panorama que s'hi exposa, penso que és bo explicar la meua petita aventura: Baixo per la N-230, passo Benavarri, i, arribat a l'aeròdrom, em desvio a l'esquerra per la carretera d'Estopanyà i Camporrells. Faré una mica de volta, però amb el premi de transitar entre boscos, per un bell congost i per dintre dels pobles. De sobte, comença un ruixat que va guanyant força fins a convertir-se en un diluvi. La visibilitat és pràcticament nul·la i decidim imitar uns cotxes aturats al voral. De cop i volta ens arriba una ferum

molt forta, com de productes químics o de fems, que, de mica en mica, va guanyant intensitat fins a fer-se quasi asfixiant, cosa que em fa decidir a, desafiant l'aiguat, engegar el cotxe i fugir d'aquell indret. A través de la cortina d'aigua i ajudat pels llamps, puc entreveure a mà dreta la silueta allargassada d'unes edificacions de poca alçada i, estranyat, em pregunto: una fàbrica en aquests indrets? Per sort, a mesura que em vaig allunyant d'allí, la forta ferum va desapareixent i començo a respirar normalment.

Abans d'arribar a Alfarràs m'aturo a fer un cafè i allí

tothom parla de la tempesta. Hi fico cullerada i acabo preguntant per la fàbrica d'Estopanyà. La resposta és unànime: fàbrica? Són els porcs de la multinacional!!, Despistat, insisteixo: però que hi fabriquen aquests senyors?. Ara la resposta és a cor: PORCS!!

Resumint, la «fàbrica d'Estopanyà» són quatre granges de porcs d'una multinacional i la ferum és asfixiant, purins i fems arrossegats carretera avall per les aigües, suposo que per accident...ni accidents ni punyetes!! –m'acclareixen–. Aprofiten els aiguats per traure's de damunt tota la merda acumulada.

Diuen que hi ha seixanta mil porcs, dels quals vuit mil berres de cria –Estopanyà menys de dos cents habitants–. Les berres poden parir 8/10 porcells per ventrada (entre seixanta i vuitanta mil porcells. Calculem què passarà si cada porc genera 2 kg de femta-purins diaris: trenta/quaranta mil tones anuals.

Com acabaran les fonts de la comarca i Canelles i Santa Anna?

Tràfic de ramat a les carreteres del Pirineu

■ X. Ricou

Moltes carreteres del Pirineu tenen aquests dies uns usuaris molt especials. Es tracta de les vaques i vedells que abandonen en aquesta època les muntanyes en què han pasturat durant tot l'estiu i que són traslladades als estables per passar l'hivern. Vall d'Aran, Alta Ribagorça i Pallars Sobirà són les comarques que registren un major tràfic de ramats a les seues carreteres. Aquestes vaques havien pasturat tot l'estiu a la muntanya del poble d'Aneto.

El XXII Cross de la Llitera aplega més de 140 atletes

■ Fernando Sabés Turno

El Cross de la Llitera, organitzat per l'Escola Esportiva la Llitera, l'Ajuntament de Tamarit i el Govern d'Aragó, i que va comptar amb la col·laboració de la Comarca de la Llitera i del Col·legi Públic San Miguel, va ser tot un èxit. Més de 140 atletes van participar en aquesta competició que compleix la seua 26a edició i que a més a més està emmarcada dins dels XXII Jocs Escolars d'Aragó.

En categoria benjamí masculí, el guanyador va ser Vidal, del club UdL de Lleida. La segona posició la va ocupar Marcos Susín, del CAM Montsó; i la tercera, Lorenzo Casanovas, de l'Alcolea Transbaso. En femines, la millor va ser Laura Fantova, de l'ED la Llitera, seguida de Beatriz Casas, d'Escolapios Barbastro, i de Maria Larrosa, de Tamarit.

En alevins, el triomf en la cursa masculina el va aconseguir Fernando Meler, d'ED Pedro Cerbuna, de Fonz. Tot seguit, va arribar a la meta Sergido Ballarín, d'Osca, i Ramón Sanjuán, de Ballobar. En la competició femenina, Sally Vázquez, del Club Olimpo, va aconseguir el triomf, seguida de Sofía Blanco, de Binèfar i Alba Anés, de Tamarit

Alejandro Arnal, del CAM Montsó, va vèncer en categoria infantil masculina. La segona plaça va anar a parar al seu company de club Sergi Garcia, i la tercera per a Jonathan Gázquez, de l'Olimpo. El triomf en femines va recaure en Lina Mur, de l'EMA Fraga, seguida de Silvia Casas, d'Escolapios Barbastro, i de Lourdes Mir, del Carrefour.

La victòria en categoria masculina se la va adjudicar

Edith Galo, del Binèfar. Tot seguit van arribar a la meta Iván Raso, del CAM Montsó, i José María Bayona, del Binè-

far. En dones, va vèncer Noemí Aumeneres, del Lleida, seguida d'Ana de la Fuente i de Sara Altaba, les dos de Binèfar.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Civiltà

■ Ramon Sistac

Com més petit és un país, més mesquí. Pot parèixer una asseveració exagerada, però l'experiència demostra que les baralles i els plets de família són sempre els que acaben agafant més virulència. «Com més cosins, més endins» diu la saviesa popular. Com passa amb les parelles, els llaços de sang es tradueixen fatalment en vincles afectius tan fermes que, en cas de trencar-se, provoquen un daltabaix. Segur que molts de vosaltres haureu passat per experiències d'est tipus o, si més no, coneixeu qui hi ha passat. Doncs bé: el mateix que passa entre família passa als pobles. Hi he vist, a llocs ben petits, rius de mala bava regalar pels carrers. Fins i tot he conegut llogarets on els seus únics dos habitants s'ignoraven i es feien la guitza mútuament.

I, com era d'esperar, això mateix passa amb els països, les comarques, els col·lectius humans de qualsevol mena i condició. Les agrupacions grans d'individus, com les ciutats, tenen protocols tàctics que regulen i canalitzen les relacions entre els veïns, els grups socials, les capelletes i els grups de pressió. Eixos protocols

permeten que les petites guerres tribals no afecten, o afecten poc, les relacions personals dels implicats. Conec, però, societats petites o empetides, escarransides, perifèriques o aïllades on els diversos sectors o grupscles juramentats a dinamitzar la gestió social, cultural o cívica es dediquen al noble art d'arrencar-se recíprocament els ulls amb les ungles esmolades.

Llest o llesta com ets, te n'hauràs adonat: estic pensant en la Franja. Dins el moviment cultural, n'hi ha pocs i malavinguts, comença a haver-hi tantes capelletes com individus i «els de fora», a més, hi volem ficar cullerada. És evident que estem patint una crisi de creixement, però penso que el problema principal és que tots plegats tenim l'ego pujat, ens mirem massa el melic i tenim complex de salvadors de la Pàtria. I, el pitjor de tot, és que possiblement en som, de salvadors de la Pàtria. Pobra Pàtria! (o Màtria), està en mans d'una colla que no s'hauria pas de permetre la frivolitat de ser maldestres; ara no, que va de debò. En el moment que hi ha més gent compromesa que mai, que hem eixit del no-res i sí, estem instal·lats en la misèria, però com a mínim ja és alguna cosa. Existim i cridem com no hauríem gosat cridar mai... Serem tan bèsties d'engegar-ho tot a rodar?

Sóc un cumbaià, ho reconec; però no sóc ruc, i sé que, de bones intencions, l'infern n'és ple. Tinc molt clar amb qui hi estic d'acord, quines són les meues filies i les meues preferències i prioritats; fins i tot quins són els meus interessos. Però tanmateix penso que no tindre modors és un luxe que no ens podem permetre.

«La Inestable 21» guanya el primer premi de la 6a Mostra de Teatre de la Llitera

Cinc dels vuit grups presentats van obtenir guardó i alguns van repetir en diferents categories

■ Anna Enjuanes

Actuació del grup Tàlem de Lux

El grup de teatre La Inestable 21 de Lleida amb l'obra *Ubush Emperador*, va obtenir el primer premi al millor grup de la Sisena Mostra de Teatre, que es va clausurar el passat 21 de novembre a Tamarit de Llitera amb l'espectacle *L'evangeli segons Carles* protagonitzat per Carles Flavià.

Van ésser nominats per aquest premi les companyies El Harem Teatre amb *Laberinto de Cristal* i CIA 45 RPM amb *El carrer de les Petxines 14*.

El premi sorgit de la votació popular va ésser per CIA 45 RPM i l'obra *El carrer de les Petxines 14*. També es van nominar per aquest premi La Inestable 21 amb *Ubush Emperador* i El Harem Teatre amb *Laberinto de Cristal*.

Antonio Gómez, de la companyia La Inestable 21 va rebre el premi com a millor director, guardó al que també va optar Aida Morada, del grup barcelonès La Jaja, amb l'obra *Enemigos* i Vicenç Cañon de CIA 45 RPM amb *El carrer de les Petxines 14*. Una obra en

clau d'humor basada en conflictes entre veïns i protagonitzada per catorze dones.

El premi al millor actor principal va ésser per a Manel Brosed, de l'Inestable de Ponent, grup de la Llitera, que feia de Böhler a *La sonrisa del ganador*. També van ésser nominats Albert Anguera que feia de Carrasco a *La ruta abans de l'alba* del grup lleidatà Tàlem de Lux i Daniel Tejero com a Gabi en l'obra *Laberinto de Cristal* de El Harem Teatre.

El guardó per a la millor actriu principal va ésser compartit per Sònia Palau que feia el paper d'Aurora i Patricia Fernández, com Chele en l'obra *La ruta d'abans d'Alba*, les dues de la companyia Tàlem de Lux. A més van ésser nominades, Núria Clamarens en l'obra *Robador 21* i Alba Godoy, de La Inestable 21, com a pare d'Ubush en *Ubush Emperador*.

Juan Carlos González, del grup La Jaja amb el paper de Kirilof en la representació *Enemigos*, va ésser escollit millor actor de repartiment. Van

optar també al guardó Cristian Garcia, de la Inestable 21, com Rei Demócrato en l'obra *Ubush Emperador* i Luis Antonio Jaqués, de El Harem Teatre, com José en la representació *Laberinto de Cristal*.

Maribel Mathioux, de la companyia 45 RPM, en el paper de portera a l'obra *El carrer de les Petxines 14* va ésser considerada la millor actriu de repartiment.

També van ésser nominades, Nuria Casado, de Tàlem de Lux, pel paper de mare en *La ruta d'abans de l'Alba* i Anna Domínguez, de El Inestable de Ponent, com Gudrun en la representació de *La sonrisa del ganador*.

El vicepresident de la Comarca de la Llitera, Josep Anton Chauvell, valorà molt positivament el desenvolupament del certamen. «La aposta per centrar la Mostra al Torricó ha estat un èxit. El municipi s'ha volcat plenament com es va poder veure amb la presència massiva de públic i també amb la qualitat dels grups participants. Ha estat una fórmula molt satisfactoria i ens plantejem tornar-la a repetir en els propers anys, però potser no al mateix lloc. Tenim un any per analitzar-ho amb deteniment» –assenyalà.

Així, la tinent d'alcalde i regidora de Cultura de l'ajuntament del Torricó, Ana Domínguez, afirmà que «el poble del Torricó està molt satisfet de que la Mostra tingués lloc al municipi i ho ha demostrat amb la seua assistència a les funcions de Teatre. El Torricó ha donat mostres de que el teatre agrada i no cansa. L'últim dissabte, a l'acabar, em van preguntar si

quedaven més representacions. Desitjo que l'any que ve la localitat que acolleixi la Mostra pugui disfrutar-la com ho hem pogut fer nosaltres».

També l'alcalde de Tamarit de Llitera, Francisco Mateo, es va mostrar molt satisfet per la resposta de la seua població a l'acte de clausura de la sisena Mostra de Teatre. «Tamarit és una localitat que està fent un gran esforç en el terreny de la cultura. El públic ha assistit massivament a la cerimònia de clausura, però també s'ha desplaçat al Torricó per veure altres funcions.» manifestà.

Servei de Ludoteca

El Torricó va oferir durant els dies de la Mostra un servei de Ludoteca infantil totalment gratuït per facilitar que els pares amb fills petits poguessen anar al teatre. Una experiència que va tenir una molt bona acollida, registrant una mitjana de vint usuaris cada dia.

L'actriu Amparo Moreno

Correllengua 2004 a la Franja: el treball en positiu dóna resultats

■ Marta Canales – ACPV– Casals Jaume I Franja de Ponent

CASALS JAUME I FRANJA DE PONENT

El correllengua 2004 al seu pas per la Llitera

RICARD SOLIANYA

Actuació de Microtroupe a Calaceit

El passat 11 de setembre, va començar a la Franja el Correllengua 2004 –una sèrie d'actes que Acció Cultural del País Valencià (ACPV)- Casals Jaume I i la Coordinadora d'Associacions per la Llengua (CAL) organitzen en totes les comarques de la Franja, el País Valencià, Catalunya, les Balears i Catalunya Nord, junt amb moltes entitats i institucions, per reivindicar l'oficialitat del català i l'extensió del seu ús social–, acabant el seu recorregut per les nostres comarques el 31 d'octubre; posteriorment, el Correllengua va continuar fins a Perpinyà, on va arribar el 6 de desembre.

Després d'aquests dos mesos d'actes i de recórrer amunt i avall la nostra part de territori, cal fer valoracions i pensar en el futur. En aquesta edició, els pobles participants han estat Favara, Nonasp, Maella, Arenys de Lledó, Calaceit, Torrent, Fraga, Saidí, Tamarit, El Campell, El Torricó, Albelda, Castillonroi i Benavarri. Traduït en participació activa, molts xiquets dels nostres pobles han parlat, han rebut informació, s'han divertit i han commemorat un acte que tenia com objec-

tiu la reivindicació de l'ús social de la nostra llengua. Creiem que és important. Però no podem deixar aquest objectiu, que ha de ser de prioritat per als catalanoparlants, en un acte concret un dia a l'any. No podem pensar que un dia a l'any el Correllengua aconseguirà una funció educadora en la nostra canalla, si durant la resta de l'any no tenen cap exemple d'aquestes reivindicacions des de ningú del seu entorn, i és per això que tots hi som implicats. Tots nosaltres podem ser els exemples que calen per a crear dinàmiques de conducta social, on la nostra llengua no sigui menyspreada o de «segona regional».

Implicació ciutadana

Volem destacar un fet important d'aquesta edició del Correllengua: la implicació, més gran que mai, d'un nombre ben important d'entitats coorganitzadores. Per primer cop, el professorat de català, les entitats culturals de la Franja que lluiten per la llengua, i els ajuntaments dels municipis que han rebut el Correllengua, han col·laborat conjuntament en l'organització dels actes amb

ACPV i la CAL. Hem d'agrair-li a l'Associació Cultural del Matarranya, a l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, al Centre d'Estudis Ribagorçans, als Consells Locals de la Franja, a Òmnium Cultural de Ponent, a l'Associació Cultural El Galeró d'Arenys de Lledó, a l'Associació d'Amics de Nonasp, a l'AMPA de la Franja, a l'Associació de Dones de Calaceit, a l'Associació de Festes de Tamarit –a més dels ajuntaments de les poblacions participants– la seva col·laboració i el seu treball, i ens hem de felicitar tots per la participació amb la que ha comptat aquest Correllengua, perquè allò important no és fer un simple llistat de pobles per on nominalment passa la Flama de la Llengua, sinó que realment la gent de cada poble conegui i participi en les activitats –i particularment els més joves, que són el nostre futur.

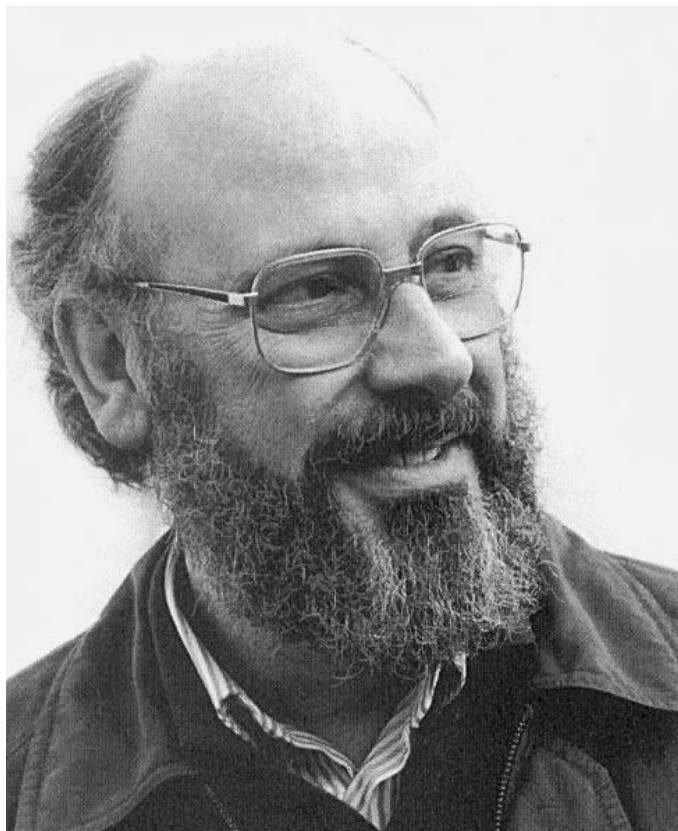
En aquest sentit, podem pensar que ens estem organitzant? Podem creure que hem de treballar plegats en iniciatives i activitats per la llengua? És evident... i el Correllengua tan sols és una d'aquestes iniciatives. En aquests mesos de

contactes amb associacions, persones i ajuntaments, s'ha potenciat una interrelació de la gent de la Franja, des de l'activisme associatiu, com un exercici de compromís i coherència. Ara es tracta de consolidar aquesta xarxa, enfortir-la i ampliar-la. I no només per a que el proper Correllengua impliqui més pobles i persones, sinó per a que el treball diari, sovint callat, des de la base, colze a colze amb el professorat, les entitats culturals, els municipis, les comarques... doni més vitalitat i reconeixement social a la nostra llengua.

Per tant, estem contents del balanç del Correllengua 2004 a la Franja de Ponent, i no només pels molts actes fets, sinó sobretot perquè hem sembrat una llavor de futur que tindrà continuïtat. Continuïtat en el proper Correllengua 2005 –que ACPV tornarà a coordinar junt amb les entitats abans esmentades– i en el treball que hem de fer treballant junts i eixamplant la nostra base social. Perquè la força de les nostres entitats i d'una manera de treballar constructiva i des del consens, dóna resultats positius, concrets i palpables.

Jesús Moncada, premi de les Lletres aragoneses 2004

■ Màrio Sasot

EDICIONS 62

L'escriptor mequinensà Jesús Moncada ha set proposat pel jurat al Premi de les Lletres 2004, un guardó creat per la Diputació General d'Aragó destinat a persones, institucions o entitats aragoneses, «la tasca genèrica de les quals s'estimi d'especial relevància i constitueixi un model i testimoni exemplar per a la societat aragonesa».

El premi, que el 2002 va ésser atorgat a l'escriptora Soledad Puértolas i el 2003 al professor de Literatura Contemporània de la Universitat de Saragossa, José Carlos Mainer, es dona per primera vegada a un escriptor en llengua catalana. El jurat ha valorat essencialment «el fet de que Moncada hagi situat tota l'obra publicada fins ara a diferents indrets d'Aragó» especialment a la seua Mequinensa

natal colgada davall les aigües del pantà, i que «la seua producció, tota ella en català, hagi estat traduïda a 25 idiomes».

El jurat ha volgut fer coincidir la concessió d'aquest premi amb la celebració, en aquest curs, del vintè aniversari de la introducció del català als centres educatius de la Franja. També coincideix amb les declaracions reiterades (ja les va fer la passada legislatura) del president aragonès, Marcel·lí Iglèsias, de que en aquest quadrienni polític es presentarà al parlament regional un avantprojecte de Llei de Llengües.

Només tenir notícia de la concessió del premi, Moncada va declarar al diari *Heraldo de Aragón* que per a ell, aquest guardó, valorat en 12.000 euros «suposa un important reconeixement, tant personal com literari» i valorà com a molt important «que es premie a un escriptor que té tota la seua producció en català, el que suposa el reconeixement de la diversitat de llengües que conviuen a l'Aragó, un fet molt natural i que el premi ve a reconèixer d'una manera oficial».

UN HOME DE RIU

Jesús Moncada va naixer a Mequinensa el 1941. Després d'estudiar el Batxillerat i Magisteri a Saragossa, la ciutat que va inspirar la Torrelloba de la seua novel·la *La galeria de les estàtues*, i després d'una curta estada a Mequinensa com a professor de dibuix al col·legi menor de la seua vila natal, emigrà a Barcelona, on viu des de fa 40 anys. Autor de tres llibres de relats i tres novel·les (ara està escrivint-ne una quarta situada a Barcelona i en el món editorial) i del recull d'articles periòdics, *Cabòries estivals* publicat a Quaderns de les Cadolles i Edicions 62, Moncada ha confessat sempre com autors preferits que han influït en la seua escriptura a Lampedusa, Valle, Baroja, Chejov i Pere Calders.

Camí de sirga, ha estat la seua novel·la més popular. Traduïda a quinze idiomes, entre ells el japonès i el vietnamita. La radera traducció d'esta obra ha estat a l'eslovènic, apareguada a primers de novembre.

JOSÉ MIGUEL GRÀCIA, GUANYADOR DEL GUILLEM NICOLAU

José Miguel Gràcia, escriptor naixcut a la Codonyera –el Mesquí– però afincat a Barcelona, és el guanyador del premi de literatura en català Guillem Nicolau, convocat per la DGA. Gràcia, un artista polifacètic que combina la literatura, la pintura, la escultura i la música, va alçar-se amb el premi amb l'obra *Barcelona. Vers a vers*, un treball que constitueix «una visió de la ciutat catalana des de la perspectiva d'un emigrant aragonès». En opinió del jurat, el llibre «combina, amb la ironia i encert, el romanço tradicional i artificis propis d'una poesia més vanguardista, on s'inclouen referències a problemes socials actuals com la immigració, o a esdeveniments recents com el Forum».

Sis obres optaven al premi Guillem Nicolau, de les quals tres –inclosa, per descomptat, la guanyadora– exhibien un nivell de qualitat molt interessant. En canvi, el premi destinat a obres escrites en aragonès va quedar desert per falta d'una mínima qualitat. El jurat, format per Xavier Terrado, Carmen Alcover, José Miguel Pesqué, Lluís Rajadell i Josep Antoni Chauvell –que va excusar la seua absència–, va fer una menció especial recomanant la publicació de l'obra *Aigua corrent*, presentada per Susana Antolí, de Beseit, «pel seu interès antropològic, el llenguatge dialectal fluid i viu, i el seu valor com a testimoni de la generació que va viure de mig a mig la Guerra Civil als nostres pobles».

L'entrega del premi es farà dins dels actes programats dins de la Fira del Llibre de Saragossa de 2005.

Lluís Rajadell

GALERIA DE PERSONATGES

Wirberto Delso, 30 anys del cas Favara

«Aquell conflicte em va marcar la vida per sempre»

■ Javier Ortega

L'anomenat «Cas Favara» va donar la volta al món i va fer córrer rius de tinta. El rector d'aquesta localitat saragossana, Wirberto Delso Díez, va ser destituït en 1974 per l'arquebisbe Cantero Cuadrado del seu càrrec pastoral. Se l'acusava d'inculcar als joves, en les reunions del *Hogar parroquial*, «idees filocomunistes» segons consta en les diligències de la Guàrdia Civil. No obstant això, la Benemèrita arribava a la conclusió, en aquell mateix informe, que el rector de Favara «no fa ostentació de cap mena i la seua vida realment és humil». En solidaritat amb el capellà, més de 38 sacerdots de la província van renunciar als

seus càrrecs pastorals. El sarau va arribar fins a l'òrbita del Vaticà.

Wirberto ha assenyalat anys després que «aquest episodi em va marcar la vida. S'ha de contextualitzar en el moment en què van succeir. Els raders alès del Franquisme, el Maig del 68, el Vaticà II o la Teologia de l'Alliberament no eren gaire lluny, i bullia el fenomen dels «capellans obrers» i el compromís social dels cristians de base».

El conflicte va tenir components polítics «per ambdues bandes», segons precisa Delso, tot i que assegura que cap dels capellans implicats pertanyia a cap formació política. Alguns

se'n van anar de capellans i mai van tornar a exercir l'activitat pastoral, cas de Wirberto. D'altres es van secularitzar i n'hi hagué que tornaren a ocupar càrrecs parroquials.

Wirberto Delso tenia gairebé vuit anys quan, el 1943, tota la família es va traslladar a Saragossa des del poble natal d'Aliud (Sòria). Acabats els estudis al Seminari, va estar destinat cinc anys a Gallocanta, i d'allí va passar a Favara. En aquesta localitat va adquirir compromisos socials i, entre altres activitats, va col·laborar en la redacció del llibre «El Bajo Aragón expoliado», coordinat pel sociòleg Mario Gaviña.

Wirberto sempre va voler guanyar-se la vida al marge del sou de capellà, cosint pilotes o realitzant tasques en una granja. Ara és professor d'autoscola a Saragossa i estudia Sociologia a la UNED.

CRÒNIQUES TAGARINES

Lo volter i el cegonyer

■ Esteve Betrià

En l'anterior crònica tagarina, em mostrava favorable a intentar reviscolar i difondre el patrimoni lèxic de les nostres comarques, en especial l'apartat del vocabulari que té com a objecte la descripció del patrimoni natural (flora, fauna, orografia, etc.) d'aqueixes terres, tot entenent aquest reviscolament i difusió com una manifestació genuïna de la diversitat geolingüística del català. En fi, em manifestava a favor d'un ús lèxic que, per dir-ho així, s'oposés a l'abús lèxic d'origen metropolità –portador alhora d'una visió uniformitzadora de gènesi francoespanyola de la llengua i la societat catalanes– que en els últims anys ha intentat penetrar en els parlars i les societats de les nostres viles i ciutats. I ho feia a partir dels noms populars que entre nosaltres reben tres famílies de moixons: els cicònids, els anàtids i els accipítrids, ocells que ací (vull dir, a les terres de la Franja i comarques veïnes) són coneguts, respectivament, amb els noms de *cigüenyas*, *pato* i *buitres*.

En el cas dels cicònids, coneguts per ací i a l'oest i el sud del domini lingüístic, amb el castellanisme *cigüenyas*, proposava restituir la forma medieval 'cegonya' –en paral·lel a la difusió de la variant 'cigonya'– atès que aquella devia ésser la forma pròpia a les nostres terres; si més no això sembla indicar el fet que la via urbana més emblemàtica de Fraga siga encara coneguda amb el nom de 'Lo Cegonyer'.

En canvi, sobre la família d'ocells esmentada en darrer lloc, els accipítrids, escrivia que trobava que era perfectament lícit, i fins i tot convenient, conservar i difondre el nom 'buitre' –nom actual que a la Franja i terres veïnes rep la més coneguda de les grans aus carronyaires–, perquè tot i que 'buitre' siga un manlleu de l'aragonès, aquesta forma és present del segle XIV ençà, si més no, a molt punts del domini lingüístic català i en l'obra de grans escriptors catalans. Esclar que també apuntava que trobava perfectament lícit –lèxicament lícit– emprar el geosinònim 'volter', present de sempre en el català de molts altres punts del domini lingüístic, per designar els accipítrids. Ara, partint també de la toponímia de la Franja –en concret de la toponímia rural de Nonasp–, cabria pensar en restituir la forma 'volter', nom amb que, d'acord amb el *Diccionari català-valencià-balear* i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, designen en nombrosos punts del català nord-occidental –del Pallars al Maestrat– aquest ocell carronyaire.

Doncs bé, si a partir del Cegonyer de Fraga un hom ha pogut pensar en restituir 'cegonya', a partir del Volter, del cap del Volter, del sòl del Volter i dels plans del Volter –topònims de Nonasp recollits i comentats en el treball de Marc Martínez *Aproximació a la toponímia rural de Nonasp* (2001)– també es pot pensar en restituir 'volter', tot i que els actuals habitants d'aquella vila del Baix Matarranya (i poblacions veïnes) parlen de buitres per referir-se a aquests grans ocells.

Esclar que emprar 'cegonya' i 'volter' no ha de significar renunciar a emprar també els geosinònims 'cigonya', 'buitre' o 'volter'. Tan sols es tracta d'emprar d'una manera genuïna la concurrència de formes lèxiques del català actual –i alhora prescindir de formes espúries– per descriure la diversitat del patrimoni natural del conjunt de les nostres terres.

Ciència amb accent català

■ Carme Messeguer

El Jardí Botànic de la Universitat de València va acollir els dies 28, 29 i 30 d'octubre el 17è Congrés de Metges i Biòlegs en Llengua Catalana, convocat per la Fundació Alsina i Bofill i organitzat per l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears (ACMCB), la Societat Catalana de Biologia (SCB), la Societat Andorrana de Ciències (SAC), la Universitat de València (UV-EG) i la Societat Valenciana de Ciències de la Salut Joan Baptista Peset (SVCSJBP).

Sota el títol «Reptes del Nou Mil·lenni», el Congrés es proposava, en l'edició actual, integrar tres àmbits: la recerca, les repercussions sanitàries de la

globalització i la divulgació científica. L'àmbit dedicat als reptes de la recerca va analitzar noves expectatives terapèutiques, com ara la regeneració a partir de cèl·lules mare per a les malalties nervioses degeneratives i les aportacions de la genètica al tractament de les malalties hereditàries, el procés d'envelliment i les malalties que hi apareixen associades, i el coneixement de dos processos degeneratius com són l'arteriosclerosi i la malaltia d'Alzheimer. En l'àmbit de la sanitat es va analitzar la salut de les nacions i els nous models assistencials davant del deteriorament de la salut malgrat la millora de les tecnologies sanitàries

a conseqüència d'un model de globalització insostenible. Pel que fa a la divulgació científica, es va plantejar com millorar la comunicació científica i la difusió del saber en una època marcada per la revolució mediàtica.

Els Congressos de Metges i Biòlegs en Llengua Catalana pretenen contrarestar l'especialització a què ens aboca el creixent augment del saber lligat a la tecnologia amb el foment de la interdisciplinarietat i de la llengua catalana com a vehicle de comunicació. Els CMBLC van nàixer sota l'empenta de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears amb el doble objectiu

de promoure la recerca biomèdica i la normalització de la llengua i de la cultura catalanes en aquest camp. El Primer Congrés va tenir lloc el 1913 i les posteriors edicions s'alternarien amb una periodicitat de cada dos o quatre anys, interromputs per les dues dictadures que es van succeir. Des d'un primer moment es van celebrar en seus rotatòries: Barcelona, Tarragona, Girona, Lleida, Palma, Perpinyà, Reus, Castelló-Benicàssim i Andorra. La ciutat de València havia de ser la seu del Congrés de Metges i Biòlegs en Llengua Catalana de 1938, que no es va arribar a celebrar per motius sobradament coneguts.

SOM D'EIXE MÓN

De Fraga a Fresno: Visca l'hoquei!

■ Francesc Ricart

Jo mai no m'he posat uns patins. A Fraga, quan era criatura, els qui portaven patins eren les xiques de casa bona. Aviat vam saber que l'hoquei sobre patins –que durant molt temps en dèiem hóquei: feu-ne una aspiració en llegir la primera síl·laba– era un esport i que a Lleida hi havia un equip que sonava a la ràdio –sí, a Ràdio Lleida o a Ràdio Popular– que es deia *Lista Azul*. Mireu, un que era molt, però que molt futbolero, també s'interessava pels altres esports –coses de xiquets d'aquest cau rural que eren els nostres pobles. I començava a simpatitzar amb les coses que ens eren pròximes: el Lleida de futbol, el Sícoris Club, de bàsquet, i aquella cosa extravagant de *Lista Azul*, d'un esport que es feia lliscant sobre patins i competint per fer més gols amb un *stik*, colpejant una piloteta, en una porteria de joguina. Més endavant, un company de la universitat que hi jugava, a l'hoquei, em va explicar el valor d'aquesta modalitat per als catalans, una modalitat que, vés per on, engrescava molta gent i que era d'allò més popular al Principat, lluny d'aquella imatge desenfocada que un podia arrossegar de la seua infantesa quan allò de les xiquetes de casa bona. I és que hi ha molts prejudicis que ens venen com a definitius, com ara aquesta idea que han escampat els espanyols interessats sobre els catalans insolidaris, els catalans garrepes, els catalans tancats i avorrits...

En aquest camí particular cap a Fresno, i havent escrit el que acabo d'escriure, continuo pensant, en la distància del temps, que el meu amic molletà em va fer estimar una mica més l'hoquei perquè era popular –gairebé proletari: poca broma, en aquells temps del

mític seixanta-vuit, al nostre pis d'estudiants havíem tingut a dormir, i en terra!, el millor jugador del món, es deia Torner, del Voltregà: fantàstic!

Encara m'haureu d'aguantar –si hi heu arribat– una última etapa de la meua relació amb aquest esport: la descoberta de la passió d'Igualada per l'hoquei; la passió d'una població mitjana que ha guanyat copes d'Europa i que és capaç d'embogir per aquest esport que, ara i aquí ho acabava d'entendre, hi havia esdevingut l'esport nacional.

En arribar aquí, no us ho creureu, però m'he enrampat; l'ordinador ha començat a fer coses estranyes i la pantalla ha començat a fer pampallugues i a il·luminar la paraula NACIONAL que havia escrit de manera alegre i és que l'ordinador no reconeixia la paraula. Vaja, exactament com passa pel món; no podia fer un ús indegut de les paraules i el pampallugueig informàtic em fa adonar que no puc anar per la vida –o pel paper– d'una manera tan alegre, parlant de coses que no entenc ni fava, com per exemple de l'hoquei patins, de federacions esportives nacionals, d'aspiracions esportives o/i polítiques dels pobles, o que no conec com per exemple les regles d'aquesta modalitat o on coi cau una ciutat que es diu Fresno que durant uns dies ens ha maltractat la nostra autoestima.

El dissabte de Fresno, servidor, un fragatí analfabet d'hoquei, assistia a Fraga a la inauguració de l'exposició de Miquel Àngel Gràcia i els seus finestrons, les seues paraules i les seues fotografies que componen una obra que havia intentat «arredonar mitjantçant materials i objectes aliens, però integradors», segons els prospecte de l'exposició. Les finestretes, petites com les porteries d'hoquei, quan s'obrien ensenyaven moltes coses conduïdes per l'artista i entrellucades per la nostra il·lusió, una il·lusió que no ha de tenir mai deturador. Pocs dies després, els catalanets, amb la moral pel terra i la camisa ben aixecada un altre camí pels mateixos de sempre, llegíem un article d'un tal Carod-Rovira sobre la cosa aquesta de l'hoquei i el desencís de tot el país i acabava l'article amb un: «bon cop d'estic»! Doncs, això.

Perquè la primavera no deixi de florir mai a Fraga

■ Quim Gibert

Un dels llacs interiors de Suïssa és la contrada on podríem fixar el centre geogràfic d'aquesta confederació europea que data del segle XIV. Tant en el cas helvètic com en el català, el psicòleg Carles M. Espinalt sostenia que l'aigua havia esdevingut un element cohesionador. I és que si també volguéssim localitzar el melic dels Països Catalans, hauríem d'anar a raure en un punt del mar. Més que una frontera natural, la Mediterrània ha esdevingut un llaç d'unió entre els catalans de l'Alguer, els de les Pitiüses i les Balears i els de la península. Per contra, els territoris allà on l'aigua és molt escassa, els deserts, han marcat històricament els nostres límits territorials.

L'expansió medieval catalana cap al sud de la península es va aturar en el desert d'Almeria. No oblidem que el Regne de Múrcia va ser una conquesta catalana, tot i que després Jaume I el va cedir al castellà Alfons X. Si mirem cap al nord, una zona semi-desèrtica és la que ens separa d'Occitània a partir de Salses. I el desert torna a delimitar els nostres confins quan arribem als Monegres.

Llocs com la Franja de Ponent i d'altres punts perifèrics dels Països Catalans han estat veritables zones de contenció d'un expansionisme castellà que al seu pas no deixa altra vida lingüística que la seva (l'estat decrepít de l'aragonès, l'asturleonès i moltíssimes de les llengües precolombines serveixen d'exemples). Mantenir la capacitat d'esmoreir esvestides d'aquesta voracitat des de la frontera no és gens fàcil. En aquest sentit, segura-

ment l'historiador Arnold J. Toynbee tenia raó quan constata que la descomposició de les nacions tendeix a produir-se a partir de la perifèria. Tant és així que a hores d'ara hi ha símptomes que fan pensar que la nostra cultura se'n pot ressentir de valent en els propers anys. I si no val la pena acostar-se a Fraga un diumenge de primavera a quarts de 10 del matí quan la vila encara està endormiscada. La ressaca no impedeix que a l'avinguda de Madrid, l'antiga carretera cap a Espanya, les terrasses ja estiguin parades. La frescor matinal convida a asseure-s'hi. I a fer el que fan un grupet de fragatins d'edat des de fa anys: prendre el primer cafè del dia. La fan petar amb la tranquil·litat del que ja ho té tot fet. El català deliciós que parlen, però, contrasta bruscament amb la llengua que utilitzen majoritàriament les noves fornades de fragatins, mentre juguen al carrer o quan són a l'escola, que no és altra que la castellana. Sota la mirada còmplice dels pares, aquest trencament generacional fa tanta angúnia que és com si avis i néts fossin originaris d'indrets lingüístics diferents. Uns no han pogut ser castellanitzats de cap de les maneres i els altres podrien ser naturals de Guadalajara. Fins i tot un marrec va engaltar un «¡A mi no me hables en catalán, eh!» al filòleg Joan Solà en un viatge llampec a Fraga. Algú es consolarà pensant que és un cas aïllat que pot donar-se a qualsevol topant dels Països Catalans perquè arreu la llengua grinyola. Però fa tota la fila de ser, en forma d'exemple, la punta de l'iceberg d'un procés de substitució lingüísti-

RAMON MESALLES

Vista general de Fraga

ca que tothom fa mans i mànigues per no veure. Per Xavier Terrado, professor catedràtic de Filologia Hispànica de la UdL, el futur del català a la Franja depèn de la manera en què evoluciona la població i la voluntat de les seves persones: «Els pobles petits poden desaparèixer, i en aquells que es mantinguin la llengua dependrà de les seves vinculacions. Els que es vinculin a Graus, Montsó o Binèfar no mantindran el català. Més al sud, Tamarit,

Saidí, Fraga, Torrent i Mequinsena tenen dinamisme econòmic i la proximitat amb Lleida els pot fer mantenir la seva llengua» (*Temps de Franja*, abril de 2004).

Si a les noves generacions de franjatins els és indiferent la llengua autòctona, parlar de Franja de Ponent deixarà de tenir sentit. I és que el nom respon precisament a raons lingüístiques i de pertinença a una comunitat més àmplia: els Països Catalans.

SUBSCRIU-T'HI

974 47 19 93 / 93 805 02

DOS LLENGÜES MILLOR QUE *una*

Sabíeu que...

*...com més alt és el nivell de català,
més alt és el de castellà?*

*...l'alumnat que assisteix a classes
de català evidencia un
**coneixement matemàtic
superior** al dels seus iguals que
no assisteixen a les esmentades
classes?*

**Per aconseguir un bilingüisme ple
per als nostres fills és important:**

El paper de les mares i els pares en la construcció d'una
actitud favorable cap a les llengües.

Que no solament **s'ensenyi el català**, sinó que
determinades matèries **es facen també**
en aquesta llengua.

Si voleu tenir més informació sobre el tema o voleu saber què heu de fer per aconseguir
classes de català poseu-vos en contacte amb
l'Associació Cultural del Matarranya. C/. Pla, 4. 44610 Calaceit.
Telèfon 978 85 11 52. Fax 978 85 10 94. A/e: associacio@matarranya.com

